

De Boomleeuwerik in Lommel, een typische heidesoort

Toon Janssen, Natuurpunt Noord-Limburg,
Voldersweg 5, B-3920 Lommel.

Lommel was begin vorige eeuw één groot heidegebied met zandverstuivingen, waarvan momenteel nog enkele mooie relictten zijn overgebleven. Op de meeste Lommelse heidegebieden vind je struikheide, met open plekken begroeid met korstmossen en Pijpenstrootje en heren der verspreide vliegdenen. Ligt een dergelijk gebied langs een bosrand met zandpaden, wat in Lommel vaak het geval is, dan heeft de natuur samen met de mens een biotoop geschapen voor één van onze mooiste heidevogels, die de “zoete lievekes” toch zijn. Vermits de Boomleeuwerik (*Lullula arborea*) van deze schrale, liefst hoog gelegen terreinen met schaars voorkomende bomen houdt, is de keuze voor de Boomleeuwerik als adoptiesoort van de gemeente Lommel begrijpelijk.

Eind februari – begin maart is de Boomleeuwerik present en op milde dagen is het gezang van de vogels, gezeten op een hoger punt of in vlucht, te horen. Zelfs tijdens maanverlichte nachten kan het mooie lied soms klinken. De Boomleeuwerik is vrij lang aanwezig. De soort is deels trekvogel waarvan alleen de noordelijke en oostelijke populaties opschuiven naar het Middellandse Zeegebied en Zuidwest-Frankrijk (Beyen, 2004). In oktober trekt hij naar zijn overwinteringsgebieden in o.a. Frankrijk, maar na opeenvolgende milde winters blijven Boomleeuweriken dicht bij hun broedgebieden. Hij brengt twee of zelfs drie legsels groot. Het voedsel bestaat vooral uit allerlei insecten (o.a. kevers, spinnen, sprinkhanen, rupsen, vlinders), maar in de herfst en

Foto: Glen Vermeersch

winter zijn zaden belangrijk.

uitbreiding van het leefgebied van de Boomleeuwerik.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

De meeste gronden en bossen waar de Boomleeuwerik in Lommel voorkomt, uitgezonderd de industriegebieden, zijn in beheer van het Agentschap voor Natuur en Bos.

Op de industriegebieden Meesterheide en Maatheide broeden volgens de jaarlijkse inventarisaties uitgevoerd door Natuurpunt Noord-Limburg vijf koppels (Michel Emmers, pers. med.). Door ingebruikname van deze industriegronden en het verder ontginnen van de zandgroeve Sibelco op de Maatheide, zullen deze koppels verdwijnen. In 2002 werden op de voormalige PRB gronden inventarisaties uitgevoerd (Indeherberg *et al.*, 2006) waarbij acht broedparen werden geteld. In 2009 werd gestart met het omvormen van deze gronden tot industrieterrein, waarbij reeds drie broedparen verdwenen. Het einde van deze werken is voorzien in 2010 en verwacht mag worden dat dan alle broedparen op dit terrein zullen verdwijnen. Samen verdwijnt er dus op korte termijn broedgebied voor dertien broedparen (Indeherbergh *et al.*, 2006).

Het beheer van de Lommelse openbare bossen is vastgelegd in het in 2004 opgemaakte bosbeheerplan. Hierin zijn maatregelen opgenomen voor het behoud en eventueel de

In 2009 werden volgende acties, voorzien in dit bosbeheerplan, uitgevoerd:

- In de nabijheid van het Vlinderbos werd na beëindiging van de landbouwpacht circa 6 ha ingezaaid met Italiaans raaigras en werden er stroken met inheems loofhout aangeplant, voornamelijk Zomereik, Sporkehout en Wilde lijsterbes. De stad heeft deze werken uitgevoerd in overleg met Natuurpunt en het Agentschap voor Natuur en Bos. De aanplanting is als een dambord uitgevoerd en voorzien van grote open stukken met korte begroeiing.
- Op Eynderheide werd door het Agentschap voor Natuur en Bos in het voorjaar van 2009, op circa 2 ha, duin- en heideherstel uitgevoerd. Momenteel is de voorbereiding gestart voor fase 2, waarbij nog eens 4 ha bos zal worden omgevormd tot heide.

Natuurpunt Noord-Limburg beheert de Lommelse heidegebieden, waar ze onder leiding van conservator André Geypen jaarlijks doelgerichte beheerswerken uitvoeren ten behoeve van o.a. de Boomleeuwerik, Nachtzwaluw en de Gladde slang.

De stad Lommel vormde een voormalige maïsakker ter hoogte van de Ford testbaan om naar heischraal grasland. De percelen werden ingezaaid met Italiaans raaigras om de verschraving te versnellen. Op termijn zullen deze

percelen evolueren naar interessante leefgebieden voor o.a. de Boomleeuwerik.

Communicatie

Bij het grote publiek is de Boomleeuwerik nog niet zo gekend. Vooral het voorjaar, als zijn lied weerklinkt, is een geschikte periode om kennis te maken met deze anders opvallende vogel. Wandelingen in natuurgebied Sahara met de Boomleeuwerik als aandachtsoort onder leiding van de Noord-Limburgse Natuurgidsen, moeten mensen bewust maken van de aanwezigheid van deze vogel. Tevens moet gewezen worden op de belangrijkheid van het typische landschap dat de biotoop vormt van deze vogel, die toch de mascotte voor Lommel zou moeten zijn. Er werd reeds één wandeling georganiseerd.

Monitoring

Trend in Vlaanderen

In Vlaanderen is de Boomleeuwerik een schaarse tot plaatselijk vrij talrijke broedvogel. De verspreiding is nagenoeg beperkt tot de Noordelijke- en Oostelijke Kempen en enkele aangrenzende zones van de Centrale- en Zuidelijke Kempen. In zandig Vlaanderen komt de soort slechts accidenteel voor (Beyen, 2004).

Trend in Limburg

De stabilisering of lichte toename van de Boomleeuwerik gedurende de periode 1985 (Gabriëls *et al.*, 1994) tot en met 2002 (Beyen, 2004) in de Limburgse Kempen kan het gevolg zijn van verschillende factoren. De omvorming van productiebossen, de opwarming van de aarde, een goed heidebeheer en een soortbeschermingsplan voor de Nachtzwaluw (Indeherhergh *et al.*, 2002), dat ook geschikt biotoop voor de Boomleeuwerik oplevert, kunnen

Foto: Hubert Lehaen

een gunstige bijdrage hebben geleverd aan de populatiegrootte. Deze toename kan ook het gevolg zijn van toegenomen inventarisatie-inspanning en te lage schattingen in het verleden.

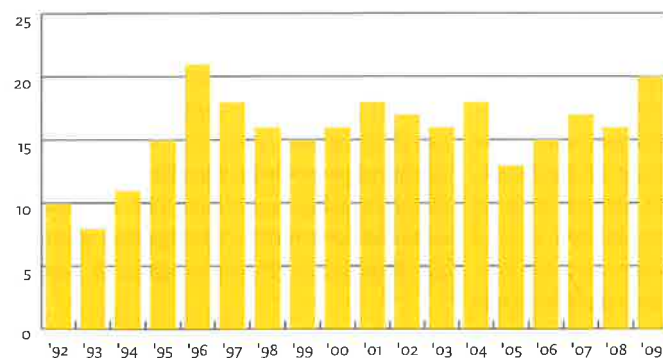
Boomleeuwerik in Lommel

De Boomleeuwerik laat zich, geholpen door haar opvallende zang, makkelijk inventariseren.

In voorgaande jaren werden alleen in het noorden van Lommel de broedparen Boom-

leeuweriken geteld door Michel Emmers. In 2009 is hij als coördinator samen met de Vogelwerkgroep Noord-Limburg gestart met een gebiedsdekkende monitoring op het grondgebied van Lommel. In beide gevallen wordt de methode 'integrale territorium kartering' toegepast.

Als je de tellingen van de Boomleeuwerik in het noorden van Lommel bekijkt, zie je dat de trendlijn vanaf het midden van de jaren negentig stijgt en daarna licht fluctueert.

Figuur 1. Aantal getelde territoria van de Boomleeuwerik in het noorden van Lommel (bron: Vogelwerkgroep Noord-Limburg, Lommel).

In het voorjaar van 2009 werden 34 zangposten vastgesteld, waarvan de meeste in heidegebieden en aan bosranden. Het gebied rond de Lommelse Sahara, samen met de heidegebieden Riebos en Blekerheide zijn het kerngebied van de Boomleeuwerik in Lommel. De beheerwerken in functie van de Boomleeuwerik, die jaarlijks uitgevoerd worden in de Lommelse heidegebieden, blijken effectief te zijn, want de Heuvelseheide, de Kattenbosserheide, de Riebos en de Blekerheide zijn elk goed voor minstens drie broedparen (Michel Emmers).

Conclusies

Lommel herbergt nog een behoorlijke populatie Boomleeuweriken en heeft voldoende geschikt leefgebied om deze aantallen te behouden en zelfs te laten toenemen. Het creëren van nieuw biotoop voor de Boomleeuwerik in Lommel blijft echter belangrijk, aangezien het leefgebied van dertien broedkoppels grotendeels zal verdwijnen (Indeherberg *et al.*, 2006) door het in gebruik nemen van de industriegebieden Meysterheide en Maatheide, de PRB industrieterreinen en het verder ontginnen van de zandgroeve Sibelco.

De mogelijkheden om nieuw biotoop te creëren, waar niet alleen de Boomleeuwerik maar ook andere belangrijke soorten zoals de Nachtzwaluw, de Boompieper en de Gladde slang van kunnen profiteren, zijn aanwezig. Het bedrijfsleven en de overheid hebben hier

een ondersteunende rol waar dan de milieufdeling van de stad samen met natuurverenigingen deze ontwikkelingen kunnen opvolgen. De Stad Lommel heeft hier samen met het Agentschap voor Natuur- en Bos de taak te zorgen en toe te zien dat het verdwijnend biotoop gecompenseerd wordt, zodat de toekomst van de Boomleeuwerik in Lommel verzekerd blijft.

Het monitoren zal hier een belangrijke rol spelen, onder meer om te volgen of broedparen, die moeten wijken voor de opkomende industrie, in de nieuw gecreëerde biotopen voldoende leefgebied vinden.

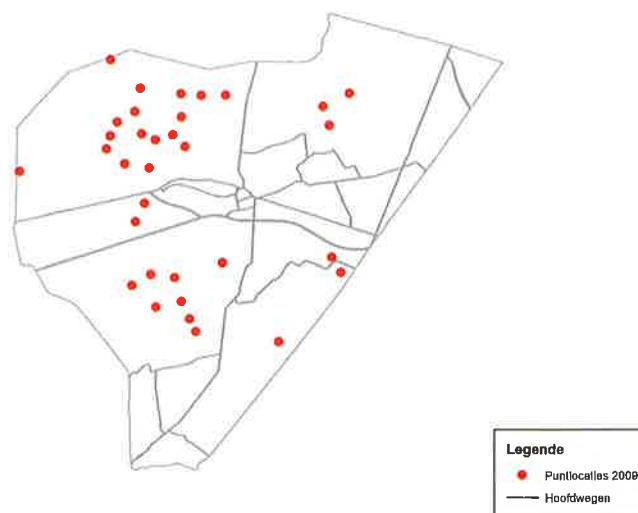
Referenties

- BEYEN, D., 2004. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS & B. VAN DER KRIEKEN. Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 – 2002: 284-285. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.
- GABRIËLS, J., J. STEVENS & P. VAN SANDEN, 1994. Broedvogelatlas van Limburg, veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985. LIKONA, Provinciale Vogelwerkgroep, provincie Limburg, 366 pp.
- INDEHERBERG, M., J. DE GREEF, L. JANSSEN, D. GORISSEN, K. DE COSTER, M. HEYNEN, W. VERHEYEN, G. VAN DE GENACHTE & L. WALLAYS, 2006. Visieontwikkeling voor openbare bossen Lommel en Hechtel-Eksel m.i.v. het Domeinbos Pijnven. Eindrapport. In opdracht van Agentschap Natuur en Bos.

favor of the woodlark. The city of Lommel also turned a former cornfield into a suitable habitat for this bird. As several terrains, where now woodlarks breed, in the near future will become industry, more new habitat will have to be created. Local people of Natuurpunt follow the woodlark already since 1992. After a rise in 1996, numbers remained constant.

Summary

The city of Lommel adopted the woodlark (*Lullula arborea*). Both the local forests and moorlands are already several years managed in

Figuur 2. Verspreiding van de territoria in 2009 van de Boomleeuwerik in Lommel (bron: Vogelwerkgroep Noord-Limburg, Lommel).